

Vymezování lokálních biocenter v lesních komplexech a návrh hospodářsko-úpravnických opatření

Jaromír Macků

Vymezení LBC v lesním komplexu je vázáno nejen na dodržení prostorových parametrů, ale i na celý komplex hospodářsko-úpravnických opatření. Patří k nim zejména vazba na rozdělení lesa, rámcové plánování a volba těžebně-dopravních technologií. Strategie však spočívá v rámcovém plánování. Pro realizaci zpravidla dlouhodobého procesu je podstatná funkčnost LBC. Východiskem je stanovení typu vývoje lesa (TVL). TVL představuje lesní porosty na úrovni vzájemně porovnatelného výchozího stavu směřující po časové trajektorii k dosažení stanoveného cíle. TVL je prostorově vymezen stanovištěm s podobnou potenciální přirozenou vegetací na straně jedné a podobným vývojovým cyklem k lesu našich představ, na straně druhé. V tomto případě k lesu na úrovni přírodního biotopu.

Cílem tohoto příspěvku je nastínit možnosti při hledání cesty k tvorbě funkčních LBC v lesních komplexech. Logicky se tak navazuje na problematiku plánování a vymezování lokálních biokoridorů (viz příspěvek z roku 2001).

Předmětem tohoto zamyšlení jsou následující okruhy vycházející z parametrů lokálního biocentra:

- technika prostorového vymezení LBC,
- kritéria pro stanovení funkčnosti LBC
- vymezení typů vývoje lesa
- rámcové plánování - péče o LBC

Zdánlivě analogické odvození pojetí lesních LBC ve volné krajině („na zelené louce“) je o něčem jiném než tomu je v lesním komplexu.

Analýza vymezování LBC v lesních komplexech

Vlastní technika prostorového vymezení LBC je vázána na přírodní podmínky (STG) a je zpravidla bez větších problémů akceptovatelná. Problémy však teprve začínají, co dál? Takto vymezená plocha nesoucí sebou atribut minimálního parametru 3 ha v lesním komplexu působí poněkud zvláště - cize. Podívejme se tedy jaké jsou k dispozici hospodářsko-úpravnické nástroje, aby byla filosofie LBC naplněna.

Optimální vymezení LBC musí v lesním komplexu ctít vazbu na aktuální stav porostů (porostních skupin), na hranice porostního detailu (rozdělení lesa) a v souvislosti s jejich funkčností musí vycházet z reálných technologických možností. To znamená, že vymezená trajektorie RBK je pouze jedním s předpokladů pro vkládání jednotlivých skladebných prvků, tj. LBC. Podobně je tomu s koustou ekologické stability na lokální úrovni.

Vymezené LBC v lese musí ctít hranice rozdělení lesa, pokud tomu tak není, hranice LBC se vyznačí dodatečně. Důvodem je také vazba na hospodářskou evidenci.

Stanovení funkčnosti LBC

Parametry tohoto kritéria patří k nejobtížnějším. Vychází se z druhové skladby dřevin, jejich genetického původu, resp. ekologické valence, vertikální a prostorové struktury, věkové rozrůzněnosti. Nástroje obvyklé při hodnocení časové a prostorové úpravy modelu

normálního pasečného lesa jsou využitelné značně omezeně. Nejpropracovanější jsou kritéria stran přirozených skladeb (2) a následného vyhodnocení přirozenosti porostu (1). Nejméně toho zpravidla víme o genetickém původu porostů. Jediným vodítkem je sledování fenofází a dynamiky růstu dřevin. Použití kritérii normálního pasečného lesa např. plošné zastoupení věkových stupňů, podíl redukované (podíl výčetní kruhové základny porostu skutečné k tabulkové) a skutečné plochy (kritéria podrostního hospodářství) má smysl u LBC nefunkčních nebo funkčních pouze částečně. Kritéria hodnocení stupně blízkosti přírodnímu stavu (3):

Stupeň blízkosti přírodnímu stavu	Podíl dřevin v referenčním lese	Půdní vegetace
Velmi blízký přírodnímu stavu	Všechny hlavní dřeviny v referenčním lese jsou zastoupeny (min.hodnota 25% jejich přirozeného podílu). Podíl všech hlavních dřevin je >50%. Podíl všech dřevin v referenčním lese je >85%.	Přirozený inventář druhů
Blízký přírodnímu stavu	Podíl hlavních dřevin v referenčním lese je >30%. Podíl všech vhodných dřevin v referenčním lese je celkem >75%.	Pokračující přirozený inventář druhů.
Podmíněně blízký přírodnímu stavu	Podíl hlavních dřevin v referenčním lese je >15%. Podíl všech vhodných dřevin v referenčním lese je >50%.	Malé změny v inventáři druhů schopné nápravy (zvratu).
Spíše kulturní	Podíl všech vhodných dřevin v referenčním lese je >25%.	Výrazné změny v inventáři druhů.
Zcela kulturní	Všechny ostatní typy vývoje lesa.	Výrazné změny v inventáři druhů, zčásti i nové kombinace druhů.

Pozn.: les referenční je odvozen z plošně zváženého průřezu lokálních přírodních lesů na stanovištních jednotkách v rámci typu vývoje lesa.

Prakticky podobná hodnotící kritéria lze odvodit z hodnocení stupně přirozenosti porostu (2), když stupeň 6 je velmi blízký přirozenému stavu s podílem přirozených dřevin >91%, stupeň 5 blízký s podílem přirozených dřevin >71%, stupeň 4 podmíněně blízký s podílem přirozených dřevin >51%, stupeň 3 spíše kulturní s podílem přirozených dřevin >31%, stupeň 2 kulturní s podílem přirozených dřevin >11, stupeň 1 kulturní s podílem introdukovaných dřevin 51% a stupeň 0 kulturní s podílem akátu >51%

Současný hospodářsko-úpravnický trend propaguje pojetí typů vývoje lesa a systém provozní inventarizace na bázi zařízení bohatě strukturovaných lesů.

Vymezení typů vývoje lesa

Teorie typů vývoje lesa (TVL) se zdá být moderním hospodářsko-úpravnickým nástrojem k dosažení cílového (funkčního stavu) při respektování polyfunkčnosti lesa.

TVL představují porosty se vzájemně porovnatelným výchozím pěstebním stavem a vzájemně srovnatelným cílem (3).

Typy vývoje lesa lze konstruovat stejnou filosofií jako cílové hospodářské soubory (vyhl. č. 83/96 Sb.). TVL je soubor stanovišť s podobnou potenciální přirozenou vegetací a velmi podobným vývojovým cyklem přírodního lesa (4).

V aplikaci využití filosofie TVL pro ÚSES bez rozdílu hierarchie se jeví velice schůdnou. Právě vazba propojení funkčnosti či nefunkčnosti prvku ÚSES a vymezení trajektorie (postupných kroků) vedoucí k dosažení cíle je dobře uchopitelná a to je základní předpoklad k úspěšné realizaci.

Rámcové (dlouhodobé) plánování

Pro sestavení směrnic hospodaření je potřeba se v první řadě vypořádat s terminologií, která musí odpovídat současným poznatkům. Samotná konstrukce TVL vymezuje stávajícímu typu biotopu trajektorii k typu biotopu cílovému (nebo přírodnímu biotopu). Např. porostní typ smrková monokultura na SLT JDBK s cílem přeměny na porostní typ JDBK.

Podle zcela konkrétní pozice sukcesního vývoje v rámci typu vývoje lesa, které jsou podřízeny stejnému typu hospodaření – pěstební péče lze rozlišit typy obhospodařování. Tyto typy obhospodařování jsou charakterizovány specifickými opatřeními (např. péče o mlaziny a tyčkoviny, probírka, péče o zásobu, těžba cílových tloušťek. Zcela konkrétní TVL na dané lokalitě tvoří segmenty, které se evidují jako jednotky rozdělení lesa. LBC může obsahovat různé segmenty typů vývoje lesa (STVL).

Z pohledu uplatnění zásad hospodářsko-úpravnických si musíme položit otázku: Jaké jsou tedy nástroje umožňující realizaci funkčního LBC?

Vlastní rámce hospodaření – péče pro TVL obsahují:

- představu cílového – vzorového lesa,
- analýzu výchozího stavu lesů, resp. vymezení TVL,
- zhodnocení environmentálního významu pro krajinu,
- pěstební opatření podle stádia porostů (typ obhospodařování),
- opatření ochrany lesa.

Následují příklady vymezení a návrhu hospodářsko-úpravnických opatření LBC v různých přírodních podmínkách a stavu porostů:

1. Ukázka tvorby LBC v oblasti borových doubrav na váťých písčích (Bzenecká doubrava), porostními typy jsou borové monokultury s nízkým stupněm přirozenosti. Vymezené LBC respektují rozdělení lesa jen částečně. Představuje to umělé vytvoření hranic. V návaznosti na stav porostů jsou vymezená LBC nefunkční.

TVL tvoří zároveň jeden STVL borové porosty s cílem přeměny na borové doubravy. Typ obhospodařování se soustřeďuje na obnovu porostů s následným výsevem nebo výsadbou dubu zimního pod ochranou stávajícího porostu. Rozhodujícím činitelem je zajištění kultury. Časová trajektorie je na úrovni obnovy cca 20 let.

2. Ukázka tvorby LBC v oblasti dubových bučin PLO Drahanská vrchovina (k.ú. Hostěnice), porostními typy jsou většinou jehličnaté porosty s příměsí db a bk s podmíněným stupněm přirozenosti. LBC jsou podmíněně funkční, prostorové vymezení ctí stávající rozdělení lesa.

TVL tvoří kulturní jehličnaté porosty s příměsí db a bk s cílem přeměny na dubové bučiny. Vzhledem k současnému stavu a typ obhospodařování se jedná o STVL

jehličnatých smíšených porostů s typem obhospodařování výchovnými zásahy preferovat db a bk včetně postupného rozpracování obnovních prvků pro přirozenou obnovu db a bk. Druhým typem STVL je s bukovým smíšeným porostem s typem obhospodařování postupnou likvidací jehličnanů a podporou zmlazení bk (LBC Pod Kalečnickem, skup. 9b).

3. Ukázka tvorby LBC v oblasti jedlových bučin PLO Českomoravská vrchovina - Žďárských vrchů. Ukázka LBC Malinské skály a Dráteničky představuje extrémní společenstva skeletových smrkových bučin a se skalními útvary reliktních borů. Porostními typy jsou většinou smrkové monokultury s příměsí buku s průměrným stupněm přirozenosti. LBC jsou podmíněně funkční. LBC Pod Planem převážně na pseudoglejích kyselé smrkové jedliny na glejích montánní jasanové olšiny.

Navržené LBC jednak kopíruje hranice rozdělení lesa a jednak prochází napříč lesními porosty, kde bude nutno v terénu jasně hranice vymezit.

Uvedeným podmínkám pak odpovídá spektrum TVL:

- na extrémních stanovištích s porosty smrčiny s cílem přeměny na smrkové bučiny,
- na stanovištích smrkových jedlin s porosty smrčiny s cílem přeměny na smrkové jedliny,
- na stanovištích montánní jasanové olšiny s porosty smrku s cílem přeměny na montánní olšiny.

Detailně pak lze rozpracovat STVL a jejich typy obhospodařování.

Rozhodujícím činitelem je zajištění obnovy pro jedli bělokorou, buk, javor klen a na glejích olši lepkavou. Časově je nutno preferovat opatření vnitřní porostní prostorové struktury u mladých porostů (LBC Pod Planem) a v návaznosti na obnovu realizovat představené prvky.

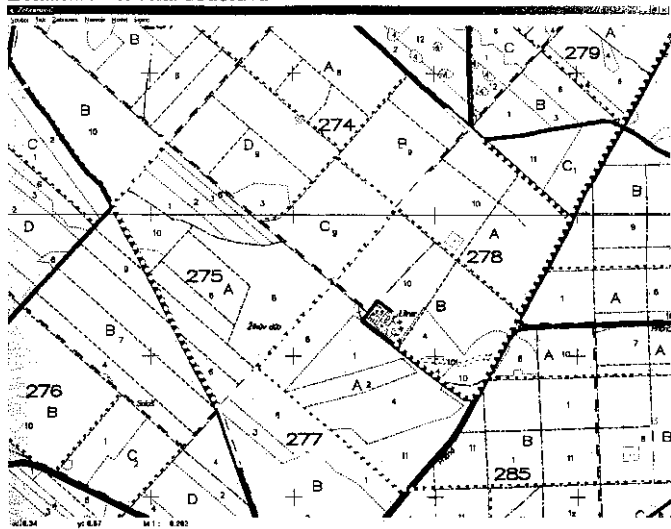
Literatura:

- (1) Macků J.: Přehled přirozené druhové skladby dřevin dle souborů (podsouborů) lesních typů, Sborník Problematika lesnické typologie I., ČZU Praha 1999, str. 21-43.
- (2) Macků J., Kalinová J.: Stanovení stupně přirozenosti lesních porostů. In. Projekt PPŽP/620/3/96, MZLU Brno, 90 str.
- (3) Richtlinien landesweiter Waldentwicklungstypen. Landesforstverwaltung Baden-Württ., 1999
- (4) Vrška T.: Návrh směrnic hospodaření. Předběžná zpráva pro základní šetření LHP NP Podyjí. 2002.

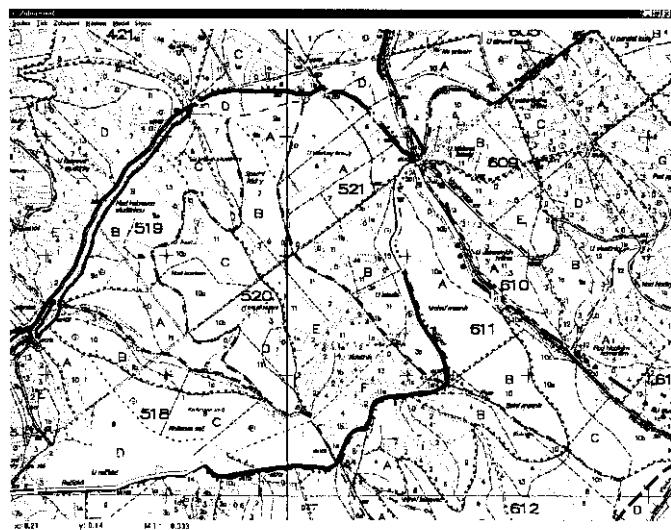
Ing. Jaromír Macků, Ph.D., ÚHÚL Brandýs nad Labem, pobočka Brno

Přílohy:

Lokalita Bzenecká doubrava

Lokalita v oblasti dubových bučin (PLO Drahanská vrchovina)

Lokalita v oblasti jedlových bučin (PLO Českomoravská vrchovina)

